

מסע הנדודים משנגחאי לחיפה – (כתב רוני ויינרמן)

נולדתי בשנגחאי בחודש דצמבר 1940 בבית החולים הממשלתי The country Hospital להורי אסתר ואלברט וינרמן.

גן הילדים היה בבית הספר היהודי בעיר, SJS Shanghai Jewish School, שם גם הלכתי לכתה א'. אני זוכר שמות של מספר מורים ומורות, Miss Abraham, Miss Cohen, מורה לחשבון, Mr. Redid - מורה לעברית, Mrs. Memelsdorf - מורה לציור והמנהל Mr. Hollander.

המורה לעברית זכור לי כאדם עם כיפה על ראשו, שלימד אותנו את המילים: גלגל, שלום, קומקום וגם מילות התפילה.

מהמנהל אני זוכר את חדרו הפונה לשעון הקיר מתחתיו היו מעמידים תלמיד שנענש. זה היה די מפחיד לעבור על יד חדר המנהל בעודו יושב שם ומביט לעבר הפרוזדור הגדול.

לגבי המורה לציור הסיפור מעניין ביותר. היה זה באחת מחופשות הקיץ שבו נהגה המשפחה לנסוע לנופש בהרי מוגן-שאנ. הנסיעה לשם התחילה ברכבת משנגחאי להנגז'. מהנגז' נסענו במונית עד לרגלי ההרים, ומשם נלקחנו על גבי כסאות במבוק, "Sedan Chair", נשאים על ידי שני סבלים, במעלה ההר. אני בתור ילד בן שבע, העדפתי ללכת ברגל כך שיכולתי לחמוק מידי פעם לתוך יער הבמבוק שהקיף אותנו לאורך כל המסלול עד לאזור המגורים. שם, באזור המגורים השתנה הנוף ובמקום עצי במבוק הופיעו עצי אורן גבוהים שכיסו את כל האזור.

באחד הבקרים יצאתי לטייל ביער שבסביבת הבית והנה לקראתי צועדת חבורת קצינים סינים ובראותם אותי עצרו ואחד מהם החל לדבר אתי. אני זוכר שהוא שאל אותי במה עוסק אבי ועוד מספר שאלות שאיני זוכר על מה.

לאחר הטיול שלי ביער חזרתי למבנה ולהפתעת שמעתי את המורה לציור שהייתה אתנו בנופש, קוראת לי בצעקות רמות. לא הבנתי מדוע היא צועקת עד שהיא הגיעה אלי ואמרה בהתרגשות "אתה דברת כרגע עם צ'יאנג קאי שק" ידעתי באופן כללי מי הוא אבל משום מה לא ריגש אותי במיוחד המפגש אתו, במיוחד מאחר ולא יצא לי שום דבר מהמפגש. כך הסתכמה הפגישה שלי עם נשיא סין בכבודו ובעצמו. לימים ייחסתי לפגישה זו ערך רב יותר ובכל הזדמנות ספרתי בגאווה על המפגש ההיסטורי שלי עם שליט סין.

חזרה לחיי היום יום בשנגחאי. הבוקר היה מתחיל עם ה"ריקשה" שבאה לקחת אותי לבית הספר. ה"אמה" (המטפלת) הייתה מעלה אותי למושב ועולה גם היא. ה"ריקשה", עם המוביל עבר דרך "Simo Road", רחוב שווקים עם הדוכנים מלאי פירות וירקות, חביות עומדות המשמשות לבישול תירס, ריחות לאו דווקא נעימים מלווים אותנו בחלק מהדרך לבית הספר. כשהגענו לבית הספר, זכור לי היטב שער הכניסה והמדרגות המובילות לכניסה הראשית לבניין.

את הכיתה אני זוכר כחדר רחב מימדים, אולי מפני שאני הייתי קטן מימדים, עם שולחנות וכיסאות מותאמים לגיל הילדים. עוד דבר שאני נזכר בו, הגם שאינני בטוח שזה היה במציאות, כובע ליצן שנאלץ לחבוש ילד שקיבל עונש, אבל לאחר בדיקה התברר שזו הייתה תוספת דמיונית לזיכרון שלי.

גרתי עם הורי ב - "Garden Apartment", ברחוב Bubbling Well str. פינת Seymour Rd. שבו שכן בית הספר SJS ובית הכנסת "אוהל רחל". הבניין בו גרנו היה בנוי בסגנון קולוניאלי עם שני עמודים עגולים משני צידי הכניסה לבניין. דלתות הכניסה לדירה היו עשויות עץ מלא מקושט בריבועים מסוגנים שנתנו לדלת מראה אצילי.

בתוך הדירה היה מטבח ומתוך המטבח הייתה דלת שהובילה לחדר מדרגות חשוך ובו חדר ל "אמה" שלי עם ביתה "בטי". בפרוזדור היה טלפון תלוי על הקיר ולגביו יש לי זיכרון מעניין. היה זה בבוקר, הורי היו בעמדה וסבתי בחדר שינה. פתאום צלצל הטלפון, סבי ניגש להרים את השפופרת ואני עמדתי משום מה על ידו, והנה אני שומע את סבי שואל "מה ריטה ילדה?" ואכן ריטה ילדה בת שניתן לה השם "נורה" היה זה כשנה לפני הנסיעה לארץ. ריטה הייתה דודתי האהובה. לימים הילדה הקטנה גדלה והתחתנה עם דוד ברודט, נולדו להם בן ובת והם חיים בירושלים.

אני אוסף זיכרונות שאומתו לאחר חמישים ושמונה שנים. היה זה בוקר או צהריים של יום בהיר, (אם תוכל תוסיף לכאן תאריך מדויק יותר) אני זוכר את עצמי, עם אבי ואמי, סבי וסבתי, עומדים על רציף הנמל של שנגחאי, ממתינים לעלות לאוניה בשם ג'נרל גורדון, של הצי האמריקאי שאמורה לקחת אותנו לכיוון ארץ ישראל. כך נאמר לי וכך גם הבנתי.

אני חוזר לאותו בוקר בהיר על רציף הנמל בשנגחאי. בדרך לא דרך עלינו אני ומשפחתי לאוניה והתמקמנו במרתף השינה שכלל מיטות רבות רבי קומות, שתיים שלוש קומות, אינני זוכר בדיוק. מהר מאד מצאתי את עצמי מטייל על הסיפון עם דודתי ליובה ובודק את כל הפריטים שראיתי כמו סירות הצלה, שרשראות, גלגלי ברזל לאחסון השרשרת, מעקים ועוד. לפתע אני שומע הודעה ברמקול, "Mr. Albert Veinerman please approach the Captain's office", "מר אלברט וינרמן אנא גש למשרד רב החובל". שאלתי את דודתי מה פשר הקריאה והיא ענתה לי "שום דבר, סתם" המשכנו בסיור עד שהאוניה הפליגה לעבר יפן (על כך נודע לי מאוחר יותר). חזרנו לקומת השינה שם מצאתי את סבי וסבתי ואת אמי, אבי משום מה לא נכח. שאלתי איפה אבא? ונאמר לי שהוא עסוק. קיבלתי את התשובה ולמעשה לא ידעתי שאבי הורד מסיפון האוניה.

וזו הסיבה לכך שאבי לא נסע אתנו לארץ. באותה תקופה הופיע בשמי ארצות הברית "כוכב" חדש בשם מקארתי, שהפך לסמל של הפחד האמריקני בתקופת המלחמה הקרה, מהתפשטות הקומוניזם בארצות הברית. בחסותו פעלו מלשינים שחלקם באו מרוסיה הלבנה. אחד המלשינים, בשם קידר ליבנסקי, הלשין על אבא שלי שכביכול היה קומוניסט. באותה תקופה, כשהיהודים חפשו לקבל זהות על מנת שלא ייחשבו לפליטים ושיוכלו לשאת מסמכים מזהים, רק ברית המועצות הייתה מוכנה לתת להם דרכון סובייטי, ארצות הברית לא נקפה אצבע על מנת לסייע ליהודים, וכך יכול היה אותו מלשין עלוב, להלשין על אבי ועוד יהודים כמו אלכסנדר קופילוביץ קומוניסטים. ארצות הברית באותה תקופה הייתה תחת השפעתו החולנית של מקארתי הרפובליקני ועד להחלפת השלטון וכניסתו של אייזנהאואר כנשיא ארה"ב. וכך נסענו לארץ בלי אבא.

אבא ועוד מספר יהודים מסורבי כניסה לארה"ב, בזכות המקרתיזם, עלו למטוס שלקח אותם לארץ עם עצירת תדלוק בעמאן, ארץ מוסלמית שלא ייחסה כל חשיבות למוצא הנוסעים הגם שאיש מהנוסעים לא נשא דרכון ישראלי.

נחזור לאוניה, אמי הייתה רב הזמן במיטה עם בחילה והקאות, סבי וסבתי ישבו על הסיפון כשהייתה שמש ונהנו ואילו אני הסתובבתי במטבח "לעזור" לצוות ולקבל מהם תפוזים יפים אותם הבאתי לאמי, סבתי וסבי שייחנו. במסגרת ה"עזרה" שהושטתי לצוות נהייתי לעמוד בזמן חלוקת האוכל למגשים. לבשתי מכנסי דונגריז שעכשיו קוראים להם ג'ינס ונהייתי מהחיים. התחנה הבאה של האוניה הייתה יוקוהמה שביפן, שם לא ירדנו והמשכנו לנגסאקי, גם שם לא ירדנו והאוניה המשיכה להונלולו. משהתקרבונו למזח של הנמל בהונלולו אני נזכר בנערים

שוחים על ידי האוניה ומצפים מהנוסעים שיזרקו מטבעות למים, הם היו צוללים ומוצאים את המטבעות שהושלכו. מראה שמאד נהייתי להתבונן בו. בהיותנו בהונולולו חילקו לנו זרי פרחים צבעוניים שהושלכו למים עם עזיבת האוניה את הנמל. כמו כן נהנינו מתזמורות וזמרים שהופיעו על המזח בשירה ובריקודי הולה הולה. גם בהונולולו לא ירדנו מהאוניה והמשכנו לסן פרנציסקו שבארה"ב. כאן נחשפנו לדמוקרטיה האמריקאית במיטבה.

כשהאוניה נקשרה לרציף נמל סן פרנציסקו ורמפת הירידה חוברת ראינו מחזה שלעולם לא אשכח. מקצה רמפת הירידה ועד לרכבת שהמתינה (כך אני זוכר) התפרסה שדרת שוטרים משני צידי המעבר עם מכוונות ירייה. המרחק בין שוטר לשוטר לא אפשר מעבר אדם או חיה, הם היו צמודים אחד אל השני. ירדנו אל הרציף והלכנו לאורך ה"שדרה" של השוטרים. מאחורי השוטרים הצטופפו המוני בני משפחה שבאו לקבל את פני קרוביהם, אבל ה"אח הגדול" לא אפשר זאת. אני ה"קומוניסט" הקט הייתי מאד מסוכן למשטר המקארטיסטי הרקוב והם נזהרו לא לאפשר לי להתקרב לדודה שילה שהמתינה לנו על הרציף.

החלק הנעים יותר היה ברכבת עצמה. היו אלה קרונות טובים, עם מיטות שינה מסודרות עם סדינים נקיים. הניקיון היה מופתי. הקונדוקטורים היו אפרו אמריקאים, ששירתו אותנו בכל ליבם. חדר האוכל היה יפה והאוכל טעים. אבל לגבי היה הדבר החשוב ביותר צעצועים שקיבלנו בשפע. הנסיעה מסן פרנציסקו לניו יורק נמשכה מספר ימים עד שהגענו לרציף העגינה בניו יורק. שם חזרה על עצמה אותה תמונה, שדרות המשטרה ומכוונות הירייה, הכל בהנחיית ה"אח הגדול" מקארטי.

מהאוניה עברנו למעבורת שלקחה אותנו ישר לאי הדמעות "Elise Island" כאן התחיל סיפור חדש. אני זוכר אולם ענק עם המון מיטות, חבר שהיה אתי אמר לי שהיו אלה מיטות דו קומתיות, אני משום מה זוכר מיטות חד קומתיות ממוקמות בסדר מופתי כאילו היה זה מתקן צבאי. אני נשארתי עם אמא שלי וסבתא, באזור הנשים. סבא שלי היה באזור הגברים. אי הדמעות נועד למהגרים שהגיעו לארה"ב ופליטים במעבר. האי היה מוקף גדר חשמלית, לא אלקטרונית, כך נאמר לנו, כלומר כל מי שנגע בגדר התחשמל למוות. במתקן היה אולם ענק ששימש אצלנו למפגש עם המשפחות. יום אחד לקחה אותי אמי לאולם הגדול לפגוש את דודה שילה שהגיע מווינינגטון במיוחד על מנת לפגוש אותנו. האולם היה מלא אנשים שדברו בהתלהבות ובצעקות ולפתע מתוך הקהל הרב הופיעה דודה שילה, גם היא בהתלהבות יתר ובצעקות שמחה. מה שאני זוכר הם המתנת שהביאה לי הדודה שילה, עליהם שמחתי מאד. זכורה לי גם הופעה של זמר אמריקאי יהודי בשם אל ג'ולסון, קומיקאי וזמר יהודי שנפטר שנה לאחר שהופיע בשנת 1950. מקרה מוכן שנחרט בליבי קרה באחד הבקרים במרפסת המושלגת של אי הדמעות. כ"צ'ופר" הרשו הילדים לצאת ולשחק במרפסת הגדולה (כך היה נדמה לי כשאני עצמי הייתי קטן). את המשחקים אני לא זוכר, אבל מראה אחד זכור לי היטב, היה זה פסל החירות שעמד במלוא הדרו, עם הלפיד והכתר על הראש, ועם החיך של חירות! מתנה של ממשלת צרפת לעם האמריקני בשנת 1886. בדיעבד לא יכולתי לנתק את הקשר בין "פסל החירות" לבין אי הדמעות, הכלא בו שהינו כלואים כעשרה ימים או יותר. היום משמש אי הדמעות כאתר תיירותי ובו "רשומים" על גבי טבלאות נחושת, שמות אלה ששהו שם, הבעיה היא שעל מנת להיות רשום על גבי לוח הנחושת יש לשלם סכום כסף, כך שאיני בטוח שכל השמות אכן שהו באי הדמעות.

בניו יורק עלינו על אניית הצי האמריקני בשם General Steward. אניית נוסעים של גייסות צי ארה"ב. אינני זוכר את מידות האוניה, גדולה או קטנה, אבל אני כן זוכר את אולם השינה עם מיטות תלת קומתיות. ושם שוב חזר הסיפור של האוניה General Gordon ואני מאד נהייתי.

לאחר מספר ימי שייט, הגענו לעיר טראני שבאיטליה. ירדנו מהאוניה ועלינו לרכבת שלקחה אותנו לעיר בארי. הרכבת לא דמתה לרכבת בה נסענו מסן פרנציסקו לניו יורק.

בבארי העבירו אותנו למחנה צבאי שהוסב למחנה מהגרים. מאותו מחנה אני זוכר מספר דברים. שיכנו אותנו באולמות שנפרדו על ידי מחיצות קרטון שחלק מהם היה קרוע וניתן היה להציץ לחדר הסמוך. מיותר לציין קולות הדיבור שנשמעו בכל החלל כאילו היה זה חדר אחד גדול, ואכן היה זה חדר אחד גדול. הדבר השני שאני זוכר היטב שעורי העברית עם המורה שהגיעה מהארץ וכיבדה אותנו בשוקולד עילית כמדומני בעטיפות לבנות. הדבר האחרון שזכור לי, הוא טיול בעיר עם סבי שהיה לבוש חליפה עם כובע ומקל הליכה מכובד. לא לצורך תמיכה כי אם לצורך הופעה. כך הלכנו סבי ואני ברחוב הראשי מלא אנשים וכרכרות עם סוסים שהיו במקום מוניות. הייתה שם שדרת עצים והמולה רבה. סבי החליט להיכנס לחנות גדולה לבדוק משהו בעוד שאני נשארתי מחוץ לחנות מתבונן בעוברים ושבים, בכרכרות עם הסוסים ובמכוניות הרבות ברחובות. והנה אני ממתין לסבי זמן מה עד שנראה לי שעבר זמן רב מדי. החלטתי להיכנס לחנות ולבדוק מה עושה סבי. נכנסתי לחנות, הבטתי מסביב לנסות לאתר את סבי אבל ללא הצלחה, סבי לא היה בחנות. רצתי מהר החוצה, מדרכה מלאה אנשים, אני מנסה לזהות את סבי בין ההמון ואולם הוא לא נמצא. לא ידעתי לאיזה כיוון לפנות ימינה או שמאלה, החלטתי לפנות שמאלה והתחלתי משום מה לרוץ. לאחר מספר דקות אני רואה את סבי הולך לו בשקט כאילו כלום לא קרה. תפשתי בשרוולו ושאלתי אותו למה הוא הלך ולא קרא לי, הוא ענה כי הוא כן קרא לי והיה משוכנע שאני הולך אחריו. סוף טוב הכל טוב. באותה תקופה באיטליה היו המון חבורות של ילדי רחוב ואולי הייתי מצטרף אליהם. הבעיה הייתה שלא ידעתי את השפה ואיך הייתי מסתדר אתם. כל המחשבות האלה עברו במוחי אבל הנה אני לא נשארתי באיטליה ולא למדתי איטלקית. כנראה יד הגורל, אם לא למעלה מזה.

מאיטליה הפלגנו באוניה קטנה יותר, משם אני רק זוכר את הצבע הטרי שבהם צבעו את מעקי הסיפון ועליהם כתובת "פרסקו ביאנקו" לא יודע מה הכוונה.

לאחר מספר ימים התקרבונו לחופי הארץ, היה זה יום חמישי 31 במרס 1949. בזמן שהאוניה התקרבה לחוף, עמדו רוב הנוסעים על הסיפון וכמובן בתוכם גם אני. בעומדי על הסיפון נשען על המעקה ומביט לכיוון הרציף קלטו עיני שלוש דמויות עומדות על הרציף. משום מה לא ראיתי דמויות נוספות או אולי התמקדתי בשלוש הדמויות שקלטו עיני בהתחלה. היו אלו שעות ערב מוקדמות והחושך התחיל לרדת על העיר חיפה. אני זוכר את הרי הכרמל ברקע, את הנמל עם המבנים הגדולים והמנופים, אורות הבתים שהתחילו להופיע ושלוש הדמויות עומדות על הרציף. האוניה התקרבה לאט לאט לרציף ומתוך העלטה התחלתי להבחין טוב יותר בדמויות, אחד מהם והחשוב ביותר עבורי היה אבא שלי! שני האחרים לא הכרתי, לימים הכרתי אותם טוב מאד מאחר ושניהם היו ידידים טובים של אבא, האחד שמו היה אלכסנדר קופיליוביץ, אבא של אלי קמה שהיה אתי באוניה, והשני היה מוסיה בורלקוב, אביהם של גלדיס ודוד. השמחה הייתה גדולה, לפגוש את אבא ולהגיע לארץ.

לאחר שירדנו מהאוניה ועברנו את הבדיקות המקובלות לקח אותנו אבי במונית שחורה לבת גלים, שם שכר שני חדרים בהם גרנו בהגיענו לארץ. בדרך עצרנו במסעדת תנובה בבת גלים ואכלנו ארוחת ערב ראשונה בארץ ישראל, אני זוכר שהיה זה דג משה רבנו. הגענו לארץ אחרי כשלושה חודשי נדודים משנגחאי שבסין ועד לחיפה שבישראל.

אנו באנו ארצה.